

سید محمد باقر سجّاد
فنّت‌نبدگی
استاد محمد باقر خجیری

www.ketab.ir

سرشناسه: تحریری، محمدباقر، ۱۳۳۴-، مفسر
عنوان قراردادی: رسالة الحقوق. فارسی. برگزیده. شرح
عنوان و نام پدیدآور: منشور بندگی: شرح رساله‌ی حقوق امام سجاد علیه السلام
تالیف: استاد محمدباقر تحریری
مشخصات نشر: قم: واژه پرداز اندیشه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۴۲۴ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۵۶۰۰-۵-۱
موضوع: فهرست نویسی: فیبا
موضوع: علی بن حسین علیه السلام امام چهارم، ۳۸-۹۴ ق. -- فضایل
موضوع: Ali ibn Hosayn, Imam Fourth -- Virtues
موضوع: علی بن حسین علیه السلام، امام چهارم، ۳۸-۹۴ ق. صحیفه سجادیه.
برگزیده -- نقد و تقیید
موضوع: احادیث اخلاقی - Ethics - Principles
موضوع: دعاها - Prayers
رده بندی کنگره: BP۲۴۸
رده بندی دیویی: ۲۱۸/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۱۶۷۹۹

واژه پرداز اندیشه

فلسفه حقوق امامت ساجد

فلسفه حقوق امامت ساجد

مؤلف: استاد محمد باقر تحریری

دفتر حفظ و نشر آثار حضرت استاد محمد باقر تحریری
ویراستاران: محمد حسین حیدری، محمود تحریری

ناشر: واژه پرداز اندیشه

تحریر: مهیار سپهری

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۵۶-۱

نوبت چاپ: چهارم - سال ۱۴۰۲

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۷۳۵، -

پخش واژه پرداز اندیشه: ۰۹۱۲۷۹۷۴۷۵۰

پخش فدک: ۰۹۱۳۳۱۳۵۳۲۸

www.seratemostaghim.ir

۹	مقدمه
۱۳	بخش اول / بیان اجمالی حقوق در گلاب حضرت سجاده <small>علیه السلام</small>
۱۷	بخش دوم / بیان تفصیلی حقوق
۱۹	۱ / حقّ خدای متعال
۴۵	۲ / حقّ نفس انسان

۵۱	حقوق اعضای بدن
۵۳	۳ / حقّ زیان
۹۱	۴ / حقّ گوش
۹۹	۵ / حقّ چشم
۱۱۱	۶ / حقّ پا
۱۳۵	۷ / حقّ دست
۱۴۳	۸ / حقّ شکم
۱۴۹	۹ / حقّ شرمگاه

۱۵۵	حقوق اعمال عبادی
۱۵۷	۱۰/ حق نماز
۱۷۷	۱۱/ حق حج
۱۸۱	۱۲/ حق روزه
۱۸۹	۱۳/ حق صدقه
۱۹۷	۱۴/ حق قربانی

۱۹۹	حقوق اجتماعی
۲۰۱	۱۵/ حق حاکم
۲۱۱	۱۶/ حق معلم
۲۱۷	۱۷/ حق مولا و مالک

۲۱۹	حقوق رعایا و وزیردستان
۲۲۱	۱۸/ حق رعایا
۲۲۹	۱۹/ حق شاگرد
۲۳۷	۲۰/ حق همسر
۲۴۷	۲۱/ حق برده

۲۴۹	حقوق خویشان و نزدیکان
۲۵۱	۲۲/ حق مادر
۲۵۵	۲۳/ حق پدر

۲۵۹	حَقِّ فرزند / ۲۴
۲۶۷	حَقِّ برادر / ۲۵
۲۷۵	حَقِّ مولا / ۲۶
۲۷۷	حَقِّ برده آزاد شده / ۲۷
۲۷۹	حَقِّ بیکی کننده / ۲۸
۲۸۵	حَقِّ لُذَّاتِ کَرَمٍ / ۲۹
۲۹۱	حَقِّ امام جماعت / ۳۰
۲۹۵	حَقِّ هم نشین / ۳۱
۳۰۷	حَقِّ همسایه / ۳۲
۳۱۷	حَقِّ دوست / ۳۳
۳۲۷	حَقِّ شریک / ۳۴
۳۳۱	حَقِّ مال / ۳۵
۳۴۳	حَقِّ طلب کار / ۳۶
۳۴۷	حَقِّ همکار / ۳۷
۳۵۱	حَقِّ مدعی / ۳۸
۳۶۱	حَقِّ خصم / ۳۹
۳۶۵	حَقِّ مشورت کننده / ۴۰
۳۶۹	حَقِّ مشاور / ۴۱
۳۷۳	حَقِّ نصیحت خواه / ۴۲
۳۷۹	حَقِّ نصیحت کننده / ۴۳
۳۸۱	حَقِّ کهن سالان / ۴۴

۳۸۵	۴۵ / حق خردسالان
۳۸۹	۴۶ / حق سائل (درخواست کننده)
۳۹۷	۴۷ / حق مسئول
۳۹۹	۴۸ / حق شادکننده
۴۰۳	۴۹ / حق بدی کننده
۴۰۷	۵۰ / حق اهل دین
۴۱۳	۵۱ / حق اهل بیت

«الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى خَيْرِ خَلْقِهِ وَأَشْرَفِ بَرِيَّتِهِ
 سَيِّدِنَا وَمَوْلَانَا حَبِيبِ قُلُوبِنَا وَطَيِّبِ نَفُوسِنَا سَيِّدِ الْأَنْبِيَاءِ وَالْمُرْسَلِينَ أَبِي
 الْقَاسِمِ مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ الطَّيِّبِينَ الطَّاهِرِينَ الْمَعْضُومِينَ الْمُنتَجِبِينَ الَّذِينَ
 أَذْهَبَ اللَّهُ عَنْهُمْ الرِّجْسَ وَطَهَّرَهُمْ تَطْهِيراً وَاللَّعْنُ الدَّائِمُ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ
 مِنَ الْأَوَّلِينَ إِلَى قِيَامِ يَوْمِ الدِّينِ».

از جمله برکات وجود مبارک حضرت امام سجاد علیه السلام مجموعه‌ای از معارف ناب اسلامی و انسانی است که به عنوان حقوق بیان فرموده و به نام «رساله حقوقیه» معروف شده است. آن حضرت در این رساله ابتدا به حق خداوند متعال که بالاترین حقوق و محور و ریشه همه حقوق است، می‌پردازد تا معلوم گردد حقوق دیگر با این حق در ارتباط بوده و این حق، سرچشمه سایر حقوق است. این امر، مطابقت معارف دین با فطرت بشر را می‌رساند و اگر کسی بخواهد در مسیر شکوفایی

فطرتش قرار گیرد، باید از دین الهی که به تمام حقوق احاطه دارد به طور کامل پیروی کند و حقوق دیگر نیز باید با توجه به این حق، بررسی، فهمیده و بدان عمل شود تا انسان را به سر منزل مقصود - که قرب الهی است - نائل سازند.

امام سجّاد علیه السلام سپس حقوق نفس انسان بر خویش و در مرحله بعد، حقوق دیگر افراد بر انسان را تشریح می فرماید و آن ها را از شاخ و برگ و لوازم حقّ اول بر می شمارد. با توجه به این دیدگاه، انسان در این عالم تنها یک وظیفه اصلی دارد و آن، ادای حقّ خداوند متعال است و دیگر وظایف، از فروع آن حقّ محسوب می شوند.

در مجموع، رساله حقوق بر تبیین سه حقّ استوار است: اول، وظایف و رابطه وجودی انسان با خداوند متعال (بندگی مطلق)؛ دوم، وظایف و رابطه وجودی انسان با خود و حقّ اعضا و جوارح (حقّ انسان بر خویش)؛ سوم، وظایف و احکام رابطه انسان با انسان های دیگر (حقوق دیگران).

امام سجّاد علیه السلام در پایان بخش اول رساله، درباره اداکنندگان این حقوق می فرماید: «خوشا به حال کسی که عبادت خداوند متعال او را بر انجام حقوقی که بر او واجب نموده، یاری اش کرده و در این کار توفیقش داده و استوارش سازد».

اگر معنای حقّ برای ما درست درک شود، به خوبی می فهمیم که برای موفقیت کامل در ادای حقّ الهی چاره ای جز اظهار خضوع در برابر ساحت مقدّس پروردگار و کمک گرفتن از او نیست. حتی پیامبران و اولیای الهی با وجود همه معرفت و مقامی که داشتند لحظه ای از استعانت به درگاه حقّ تعالی غفلت نمی کردند، چنان که پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله که وجود مبارکش اقیانوس بی کران معرفت بود هر لحظه خود را نیازمند یاری خدای متعال می دید.

پیش از تشریح حقوق واجب بر انسان، لازم است مطالبی کوتاه درباره معرفی و تبیین ماهیت و جایگاه انسان در این عالم بیان شود.

* معرفی اجمالی انسان

با دقت در وجود انسان - جدای از نظریه‌ها و فرضیه‌های مکتب‌های گوناگون و تفسیرها و بررسی‌های علمی دانشمندان در این زمینه - روشن می‌گردد که انسان، اولاً دارای دو جنبه جسمانی و غیر جسمانی بوده و اساس وجود او را جنبه غیر جسمانی تشکیل می‌دهد و همین بخش از وجود وی عهده‌دار فعالیت‌های انسان است، و ثانیاً او موجودی وابسته و مرتبط با اشیاء و موجودات پیرامون خود است که هم از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد و هم می‌تواند در آن‌ها اثرگذار باشد.

این ارتباط وجودی، دو نوع کلی دارد:

نوع اول، ارتباط با موجوداتی که مستقل نیستند و ارتباط با آن‌ها در حد تأثیر ظاهری و زمینه‌ای است. این نوع ارتباط، موضوع علوم تجربی است که میزان و نحوه این ارتباط را تعامل بین موجودات را کشف می‌نماید. نوع دوم، ارتباط انسان با واقعیت وجود خویش و واقعیت مافوق عالم مادی است. درک این ارتباط از شؤون بعد از حسی انسان بوده و با به‌کار بستن صحیح قوای ادراکی میسر است و انسان در ماهه این ارتباط می‌تواند هدف حقیقی از ایجاد عالم، خلقت خویش و راه و روشی که مطابق با واقعیات عالم است و برای تکامل او ضروری است را به صورت کلی ادراک نماید و سپس مطابق آن عمل نماید تا به نتیجه مطلوب از وجود خویش برسد.

این نوع از روابط وجودی، وظایف و تکالیفی را بر عهده آدمی می‌گذارد که تا وقتی در نظام هستی زندگی می‌کند این وظایف همراه و بر عهده اوست. بنابراین انسان مانند سایر موجودات شبیه خود، موجودی وابسته و مخلوق است با این تفاوت که با دارا بودن این رتبه از هستی، دارای هدف والایی است و بدون راه و روش مطلوب هرگز به آن هدف والا دست نخواهد یافت. هم‌چنین با تأمل در وجود انسان معلوم می‌شود که تنها خالق او تمام کمال‌ها را داراست و آگاه‌ترین شخص به راه و روشی است که انسان را به مقصد نهایی‌اش می‌رساند. رابطه حقیقی انسان با آفریننده‌اش ایجاب

می‌کند که در مرحله اول، وظیفه‌اش را در برابر خالق خود به نحو مطلوب انجام دهد و در مرحله بعد به وظایفی که خدای متعال برای او در ارتباط با دیگر موجودات ترسیم نموده عمل نماید.

در این رساله گران قدر، امام سجّاد علیه السلام با بیانی بسیار لطیف و شیوا این روابط و حقوق را در ابتدا با اشاره و سپس با بیانی تفصیلی و ترتیبی منظم بیان می‌فرماید.

شرح این رساله، به انگیزه معرفی گوشه‌ای از آموزه‌های مکتب اهل بیت علیهم السلام برای آشنایی با گستره حقوق بندگی مخلصانه صورت گرفت. امید که مقبول حضرت حق افتد.

محمد باقر تحریری

شهر مقدّس قم * تابستان ۱۳۹۸

www.ketab.ir